

Gräsö - En skärgård i uppror

– Känslor inför ett marint naturreservat

Gräsö - An archipelago in uproar

– Feelings before a marine Nature reserve

Elin Hermansson

Gräsö - En skärgård i uppror - Känslor inför ett marint naturreservat

Gräsö - An archipelago in uproar - Feelings before a marine Nature reserve

Elin Hermansson

Handledare: Oscar Jansson

Btr handledare:

Examinator: Kjell Hansen

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2012

Omslagsbild: Gräsö maj 2012 Copyright Elin Hermansson

Serietitel: nr:

ISSN:

ISBN:

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Marint naturreservat, Upplands skärgård, Gräsö, Roslagen, Tillit, Oro

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Gräsö är en ö utanför Upplandskusten i norra Roslagen. Här har länsstyrelsen i Uppsälalän fattat beslut om att göra ett marint naturreservat utanför öns östkust, för att bland annat bevara de grunda havsvikarna. Detta väcker starka känslor och upplevelser hos de fastboende på ön. Vissa är för bildandet av reservatet medan andra är emot det. Uppsatsen har tagit form med hjälp av de grupper av informanter som finns representerade. Empirin har samlats in från motståndare genom bland annat insändare, förespråkare genom intervjuer och länsstyrelsen genom artiklar och deras hemsida. Som teori har fenomenologin använts för att få syn på de underliggande fenomenen om varför människor agerar som de gör.

Syftet med fältarbetet är att försöka få en ökad förståelse om hur naturreservatet upplevs av öborna. Frågeställningen i uppsatsen lyder: hur upplevs naturreservatet av informanterna?

Trots min första tanke att det inte borde finnas något som kan knyta samman de olika grupperna så fann jag både känslan av oro för framtiden och en avsaknad av generell tillit. Det är viktigt att försöka hitta saker som förenar, detta eftersom det leder till ökad förståelse och oftast även till bättre kommunikation. Om vi kan se varandras ståndpunkter som fenomenologerna förespråkar så ökar det också möjligheten till att förstå varför vi reagerar som vi gör.

Abstract

Gräsö is an island off the coast of Uppland in northern Roslagen. Here, the county administrative board in Uppsala decided to make a marine nature reserve off the island's east coast to preserve for instance the shallow bays. This awakes strong emotions and experiences among the permanent residents of the island. Some are for the formation of the reserve, while others are against it. The thesis has taken shape with the help of the groups of informants who are represented. The empirical data were collected from opponents to the reserve by including: letters to the editor, advocacy through interviews and the county board through articles and their website. In theory, phenomenology has been used to see the underlying phenomena of why people act the way they do.

The field work seeks to provide a better understanding of how the nature reserve is felt by the islanders. The issue addressed in the paper is: how is the nature reserve perceived by the informants?

In spite of my first thought that it would be nothing that connecting the different groups, I found both the feeling of anxiety before the future and the lack of general trust to be common denominators. It is important to try to find things that unite, because they lead to a greater understanding and often also to better communication. If we can see Each other`s positions as the phenomenology advocates it also increases the possibility of understanding why we react as we do.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Abstract.....	4
Innehållsförteckning	5
Förord	6
Inledning- Diskursanknytning	7
Syfte och frågeställning	8
Syfte	8
Frågeställning	8
Teori- analysverktyg.....	9
Fenomenologi: livsvärld och vardagskunskap.....	9
Tillit- Ett fenomen	11
Metod.....	12
Gräsö- En delad ö- Empiri -analys	16
En bakgrund.....	16
Analys	19
Aktuellt	21
Insändare.....	21
Analys	23
Intervjuer	25
Analys	27
Länsstyrelsen	29
Analys	31
Diskussion	33
Slutord	38
Litteratur.....	39
Från internet.....	39
Informanter	44
Bilder	44

Förord

Först av allt vill jag tacka alla de som har gjort den här uppsatsen möjlig. Mina informanter, ni har alla varit generösa med era upplevelser. Min sambo för positiv energi, tid och glada tillrop. Övrig familj och vänner för er stöttning. Självklart även handledare, lärare och opponenter, era åsikter har varit till stor nytta. Ett innerligt tack till er alla.

Jag är född och uppväxt i hjärtat av Uppland. Redan tidigt var jag intresserad av växter, natur och orientering. Dessa intressen kommer från mina far- och morföräldrar som var trädgårdsintresserade och även mina föräldrar som är intresserade av friluftsliv och växter. De fritidsintressena har alltid varit en stor del av mitt liv. Under mina tidiga år så var skogen, fjällen och naturen så viktig att jag kom att utbilda mig till vildmarksguide. Vilket senare också gjorde mitt val enkelt, att fortsätta studera på Sveriges lantbruksuniversitets agronomutbildning med inriktning mot landsbygdsutveckling. Min bakgrund inom turism har fått mig intresserad av ämnet som följer i den här kandidatuppsatsen.

Text 2: Gräsö maj 2012

Illustration 2: Copyright Elin Hermansson

Inledning- Diskursanknytning

Det som gjorde mig nyfiken på ämnet var inslaget i Sveriges Radio från hösten 2010 med titeln ”Marint reservat splittrar Gräsöborna” (Sveriges Radio 2010). Är Gräsö verkligen en delad ö? Under mina besök på Gräsö har jag alltid fascinerats av miljön och känslan här ute, öns vackra natur och rika djur och växtliv samt alla häftiga trollsländor och klippor.

Den här kandidatuppsatsen bör ge en ökad förståelse för hur människor upplever det marina naturreservatet på Gräsö, som har varit ”aktuellt” i omgångar sedan 1960-talet och de känslor som uppstår. Gräsö är en ö utanför Upplandskusten i norra Roslagen. Här har öborna levt med frågor om naturreservatet under långtid. Således borde de flesta ha en åsikt eller upplevelser att berätta om det.

I och med EU-inträdet 1994 så har reservatsfrågor fått ett större utrymme. Det blir allt fler miljöer som skyddas av EU och regeringen. För att uppnå de miljömål som finns till exempel i ”Hav i balans samt levande kust

och skärgård” (Naturvårdsverket 2012¹) som satts upp från ett EU direktiv. Så ”måste” de för att uppnå målen bilda bland annat naturreservat. Ansvarig svensk myndighet är hav- och vattenmyndigheten (Naturvårdsverket 2012¹). De som utför uppdraget från regeringen är de olika länsstyrelserna (Naturvårdsverket 2012²). Ett stort problem om man vill motsätta sig skyddandet av skyddsvärd natur är det faktum att miljömålen finns och att regering, EU och internationella intressen är intresserade av att det uppnås.

Om länsstyrelsen upplevs som att de gör intrång när de beslutar vad som ska skyddas. Medför detta att öbornas känsla för miljön förändras? Hur är det att leva i eller strax utanför ett naturreservat? *”Målet för skydd av marina miljöer består dels av ett mål för andelen skyddade av de skyddsvärda områdena, dels ett åtgärds mål som anger antal naturreservat”* (Naturvårdsverket 2007: 29). Genom att detta mål finns så ”tvingas” länsstyrelsen att genomföra det.

Ett annat fall som handlar om ingrepp i den lokala miljön är bildandet av Fulufjällets nationalpark och turerna kring det. Visst är det här ett fjällnära område med speciella möjligheter och problem, precis som en ö i skärgården. Dock tvingades här projektledaren att inse vikten av att förankra nationalparksbildandet hos lokalbefolkningen (Naturvårdsverket 2005).

Så i materialet som följer ska vi leta efter gemensamma nämnare av känslor och uttryck och se om det finns något som kan förena de olika sidorna. Finns det några begrepp som kan belysa de fenomen som jag får mig berättat? Vad får vi för förståelse om vi tittar på anledningarna till att vi reagerar på ett visst sätt?

Syfte och frågeställning

Syfte

Syftet med den här texten är att få en ökad förståelse för naturreservatsfrågor och hur de känslor som uppstår hos fastboende upplevs. Det som är av intresse just i denna uppsats är hur man på platsen upplever naturreservatet ”Gräsö östra skärgård”. Hur det är att ha ett reservat i området där man bor och eventuellt också brukar marken. Denna uppsats kommer inte att inkludera varken turister eller sommargäster utan endast åretruntboende Gräsöbor. Tanken är att få en ökad förståelse av båda åsiktslägren och se om det ommöjligt finns något som förenar grupperna.

Frågeställning

Frågeställningen blir följaktligen:

1. Hur upplevs naturreservatet av informanterna?

Det är inte min mening att sätta något värde på informanternas åsikter om vad som är rätt eller fel. Det är deras upplevelse om naturreservatet de berättar och det är inte min uppgift att utvärdera om fakta i det som sägs är sant eller falskt. Utan enbart att försöka förstå deras upplevelser.

Teori- analysverktyg

Fenomenologi: livsvärld och vardagskunskap

Olika teoretiska verktyg och metoder öppnar upp empirin på skilda sätt vilket medför att vi får syn på olika saker. Mitt val av analysverktyg faller på fenomenologin då jag är intresserad av hur människor upplever sin situation. Thomas Luckmanns citat som följer beskriver fenomenologins essens i all korthet: *”Fenomenologins målsättning är att beskriva den subjektiva orienteringens universella strukturer, inte att förklara den objektiva världens generella grunddrag”* (Bäck-Wiklund 1988:70). Här följer en liten bakgrund till vad fenomenologi är. I Bjurwill (1995) beskrivs fenomenologi på följande sätt: fenomenologin tillskrivs i stort till Edmund Husserl (1859-1938) och hans sätt att gå tillbaka till utgångspunkten av något (Bjurwill 1995:5). Det handlar om hur människor skapar mening i sin

vardag och enligt Bjurwill är fenomenologi ett filosofihus som vill ta reda på fenomenens väsen (Bjurwill 1995:7). Det finns olika nivåer eller våningar (om vi gör en tankemodell av ett sju våningshus) inom fenomenologin som tillsammans skapar en helhet (Bjurwill 1995:8).

Här nedan följer en kort beskrivning av de olika våningarna vilket troligtvis gör det lättare att följa med i tankebanorna senare. Första (1) våningen består av det intuitiva tankesättet, varseblivning, perception, det konkreta och naturliga i fenomenet intuition är A och O. Den andra (2) våningen här ska fenomenet analyseras utifrån minsta gemensamma nämnare och idén bakom fenomenets väsen komma i dagen. Detta är en analytisk våning där det abstraheras (det oviktiga läggs åt sidan) och varieras. Våning tre (3) här är det generalisering som gäller och ett utvidgande av det analytiska tänkandet på våning två. Våning fyra (4) består av att se nyanserna och att titta på fenomenet med olika ”glasögon”. På våning fem (5) ska vi leta efter konstitutionen av fenomenet och den egna påverkan av det. Våning sex (6) är det reduktion epoché- att vila i nuet där vi har kritiskt och självkritiskt tänkande. Våning sju (7) är inte riktigt en våning som de gamla fenomenologerna är glada i. Här följer att tolka de dolda meningar som finns (Bjurwill 1995:8ff).

Trots att den äldre tidens fenomenologer inte sökte den bakomliggande orsakerna så är det viktigt att försöka få svar på varför vi reagerar som vi gör. Det gör det hela så mycket intressantare på ett djupare plan. För att förklara varför vi reagerar eller beter oss på ett visst sätt. Är det av vikt att söka en förståelse till vilka känslor vissa frågor väcker inom oss. Samtidigt är detta lite knepigt då vi reagerar olika beroende på vilka erfarenheter vi bär med oss. Vad hittar vi om vi söker efter olika uttryck av fenomenen som oro och tillit? I *”Moderna samhällsteorier”* beskrivs fenomenologin på följande sätt:

”Verkligheten finns där, och det gäller att utforska och studera den och med empirin som bas utveckla generell kunskap...det viktiga är att det är en erfarenhet fri från bedömningar om huruvida det vi erfar är sant eller falskt” (Bäck-Wiklund 1988:73f).

Det som eftersöks är den naturliga inställningen till världen. Genom den fenomenologiska ”avskalningen” (reduktionen) kan man hitta fram till den naturliga inställningen till världen genom en process av självreflektion över det alldagliga. Samtidigt som vi skalar av oss de typifieringar som vi tar för självklart. Livsvärlden är något som är oreflekterat och förvetenskapligt (Bäck-Wiklund 1988:74f). Eftersom jag är intresserad av människors livsvärld faller det sig naturligt att använda sig av fenomenologin som teori. När människor berättar om sin vardag och om livet på en ö, så finns det en möjlighet att förstå situationer utifrån individens förståelsehorisont. Detta har medfört att jag har valt att genomföra intervjuer med fastboende på Gräsö samt läsa insändare och artiklar från Uppsala Nya Tidning (UNT). I insändare skriver människor och berättar med sina egna ord om en situation, detta torde ge en bra bild av individens synpunkt, eftersom det ofta går att finna starka känslouttryck. För att nå människors uppfattning om något så är det smidigaste sättet att låta de beskriva med egna ord.

Tillit- Ett fenomen

Tillit kan ses som ett böjligt interaktivt fenomen. Vilket innebär att man agerar utifrån hur man tror att andra människor i omgivningen kommer att agera i den här situationen. Detta medför att om vi upplever att i fråga x kommer andra att se till den egna nyttan, så gör man sammasak själv. Tror man däremot att i samma fråga, kommer de flesta att agera solidariskt så gör vi själva det också. Detta innebär att vi hyser tillit till varandra om vi tror att andra agerar solidariskt (Frykman et al. 2009: 8). Har vi som individ en ofullständig- och fragmentarisk bild av en situation så kommer vi delvis söka information för att förstå. Samtidigt kommer vi agera utifrån den tillit vi har till de människor som har en liknande position (Frykman et al. 2009: 8). Vi agerar alltså utefter hur andra agerar där vi befinner oss.

Som ett exempel för att förtydliga om hur vi agerar på grund av hur vi tror att andra ska agera. Kan enkelt förklaras med om vi hälsar på de personer vi möter eller inte. Alltid när jag var på besök hos mina morföräldrar så hälsade alla på alla. Var vi på affären var det nästan ett måste att stanna och prata en stund. Å andra sidan i större städer tittar folk

konstigt på en om man hälsar eller pratar med den man sitter bredvid på bussen. Samtidigt finns det platser där det är kutym att göra det, som hos mina morföräldrar.

Tillit mellan medlemmarna inom en grupp kan vara starkare än gentemot det omgivande samhället. Om det är fallet så kan det uppstå en ”vi mot dem” känsla, detta synsätt försvagar den allmänna tilliten i samhället. Känslan av förtroende blir således specifik till en enskild person eller en liten grupp med samma mål. Till skillnad från allmän, när man har förtroende till ett helt samhälle eller en myndighet (Frykman et al. 2009: 11f). Vi har kanske en relation till vår läkare på vårdcentralen men känner ingen tilltro till läkare i allmänhet. I en situation som vi inte kan styra, har vi ett större behov av känslomässig förankring. Hur visar vi tillit och omsorg mot varandra? Finns det något sätt att visa omsorg och tillit för de personer vi inte träffat om vi tror att allt bygger på specifik tillit, individer emellan?

Vad lär vi oss då om känslan av tillit mellan människor eller gentemot myndigheter. Om den saknas så medför det problem att vi inte tror att de försöker göra saker som är i vårt intresse. Att försöka införa något utan att ha förtroende från de som bor i området kan inte leda till något positivt. Den tillförsikt människor i regel har om framtiden kan enkelt förbytas i misstro och oro.

Metod

Mitt val av metod hamnade på intervjuer eftersom jag intresserar mig för individens upplevelse av naturreservatet. Jag har valt att välja bort de människor som uttalat sig i Uppsala Nya Tidning den senaste tiden eftersom de har fått ge uttryck åt sina åsikter och att intervjua just de kanske inte ger så mycket mer. Dock har jag valt att läsa artiklarna på Uppsala Nya Tidningshemsida och en del av det material som finns på Sveriges Radios hemsida. Allt för att få en bredare bild av tankar och åsikter om naturreservatet östra Gräsö. Oavsett om man är för eller emot naturreservatets bildande kan det vara viktigt att se till syftet med bildandet av reservatet. Vad vill de uppnå? Finns det något som förenar de båda sidorna?

Materialet skapas genom intervjuer och observationer gärna med nyckelinformanter. Det är ett sätt att försöka förstå en kontext av ideografiska (enstaka) företeelser. Här söker man efter mening och betydelse. Med hjälp av intervjuer kan man få kunskap om kulturella mönster och mänskligt liv (Kaijser & Ölander 1999:96). Min tanke är alltså inte att tolka hur vida berättelserna är sanna eller inte utan att endast se på de som att de berättar hur de upplever sin livsvärld. Tanken är alltså att uppsatsen ska ha en beskrivande ansats med fokus på hur informanten upplever sin vardag. Vilket för att förenkla medför att jag kommer att titta på fastboendes upplevelser om Gräsö naturreservat som bildas februari 2012 (Länsstyrelsen 2012²).

Det innebär att jag kommer att koncentrera mig på lokalbefolkningens berättelser vilket ger en narrativ intervjutyp (Kvale & Brinkmann 2009:169). Intervjuerna har genomförts med hjälp av semistrukturerade frågor en livsvärldsintervju som tematiserats (ibid: 19, 139f). Anledningen till att jag väljer att tematisera frågorna är därför att det hjälper mig att hålla samtalet till ämnet. Samtidigt ger det mig friheten att ställa följdfrågor och spegla den intervjuade för att minimera missförstånd (Teorell & Svensson 2007: 89f; Kvale & Brinkmann 2009:115ff). I en intervju situation så får man förhoppningsvis svar på sina frågor. Den typ av svar som erhålls kan antingen ge ett uttryck för allmänna normer, utgå från egna erfarenheter eller utgå från en förförståelse om att något är givet (Teorell & Svensson 2007: 89ff). Ibland kan de intervjuade ge de svar som informanten tror att du är ute efter, för att vara till lags eller för att inte visa liten kunskap i ämnet. Det är saker som man måste vara medveten om när intervjuerna ska analyseras. Jag kommer att välja att anonymisera mina respondenter då den här frågeställningen är aktuell så att min uppsats inte pekar ut någon och för att på så sätt förhoppningsvis kunna få ställa de frågor jag önskar. Jag har tänkt att jag ska använda mig av mycket beskrivningar och citat då jag vill skapa förståelse för lokalbefolkningen.

När vi som forskare använder oss av intervjuer så kommer det förr eller senare att leda till att etiska dilemman uppstår. Det viktiga är hur vi hanterar de, inte hur de uppstår. Genom att följa vetenskapsrådets etiska riktlinjer så går det att minimera de problem som forskningen kan skapa.

Dessa riktlinjer kan preciseras i fyra stycken huvud principer som handlar om individens skydd. Informationskravet som innebär för forskaren att informanten måste informeras om syftet med undersökningen. Detta dilemma har jag löst genom att inför intervjuerna prata med informanterna samt att maila en text där syfte och tankar står. Samtyckeskravet där informanten har möjlighet att bestämma över sin egen medverkan. Här har de tillfrågade tackat ja till medverkan och att få uppsatsen i färdigt skick. Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter ska behandlas och förvaras så att ingen obehörig kan ta del av de. Ingenting finns sparad med namn på och alla intervjuade har fiktiva namn. Nyttjandekravet innebär att materialet får endast användas till forskningsändamålet det är skapat för (Teorell & Svensson 2007:19ff). Det är precis som Bäck-Wiklund (1988) påvisar viktigt att förhålla sig neutralt till sitt forskningsfält, inte enbart etiskt utan även metodologiskt (Bäck-Wiklund 1988).

Ett grundläggande problem som samhällsvetare stöter på, är att det som ska undersökas måste tolkas och när vi tolkar så är det lätt att använda de egna erfarenheterna. Det leder till osäkerhet och felaktigheter. Om dessa felaktigheter är frånvarande så går det att säga att undersökningen har validitet. Saknas dessutom de osystematiska mätfeLEN så har undersökningen också god reliabilitet. Reliabilitet eller pålitligheten i en undersökning är viktig eftersom det handlar om oss själva som forskare och hur goda verktyg vi är. Validiteten eller giltigheten av en undersökning ser till om rätt metod är använt som instrument för att besvara frågan (Teorell & Svensson 2007: 55ff). När resultatet bedöms som tillförlitligt och giltigt bör nästa fråga lyda. Är undersökningen enbart av lokalt intresse eller kan det flyttas över till andra situationer (Kvale & Brinkmann 2009:180)?

Om man utför sitt fältarbete i en miljö som man är bekant med uppstår nya problem. Då är det ännu viktigare att vi reflekterar noggrant över den egna förståelsen, samt om man missar något enbart för att man är för van med sammanhanget. Som forskare har jag valt att göra mitt fältarbete på en plats som jag har besökt både med min nuvarande klass men även som jag besökt några gånger tidigare som turist. Dock känner jag ingen av de intervjuade privat och har således ingen relation till dem (Kvale & Brinkmann 2009:90ff).

Jag har tagit kontakt med mina informanter via mail eller telefon och på grund av informanternas tidsbrist och min egen knäskada har intervjuerna av praktiska skäl genomförts som telefonintervjuer. Eftersom reservatets skapande ännu är en aktuell fråga och det är ett marint naturreservat som är på tapeten. Så har mitt fokus ändrats lite, till den individuella uppfattningen om naturreservatet och de upplevelser om det som hänt på ön under de senaste åren. Detta har växt fram då det inte går att säga hur det faktiskt förändrar vardagslivet eftersom det ännu inte har genomförts. Jag har valt att fråga om mina informanter vill ha möjligheten att läsa igenom mina anteckningar när de är renskrivna och komma med synpunkter på deras egna intervju, allt för att minimera missförstånd.

Min empiri är dels tryckt material ur Uppsala Nya Tidning under en tio års period fram till maj 2012 där jag läst de artiklar och insändare som skrivits och de intervjuer som genomförts med fastboende öbor. Sedan har jag gjort egna intervjuer med några öbor och läst igenom skötsel och föreskrifterna från länsstyrelsen och andra dokument som finns om det marina naturreservatet på länsstyrelsens hemsida (Länsstyrelsen 2012³). Den narrativa analysen fokuserar på berättelsens samspel mellan innehåll och form. Analysen tittar på intriger, som ger berättelsen sin ordning och sociala strukturer (Kvale & Brinkmann, 2009: 240ff). Eftersom jag väljer att göra intervjuer så kommer jag att möta berättelser sanna eller osanna, med undantag av länsstyrelsen. Min ansats kommer att vara ett försök att ge en ökad förståelse för hur saker och ting upplevs. Det ska tillstyrkas att när jag pratar om "öborna" alternerar mellan de båda åsiktslägren, ibland pratar jag om motståndaren ibland om förespråkaren. Det viktiga är att komma ihåg att de finns två olika sidor och ett spann där emellan.

Text 3: Eva och Adam (Dactylorhiza sambucina) Gräsö maj 2012

Illustration 3: Copyright Elin Hermansson

Gräsö- En delad ö- Empiri -analys

En bakgrund

Gräsö är en ö utefter Upplandskusten som hör till Östhammarskommun och som ligger knappt 10 mil nordost om Uppsala¹ i norra Roslagen. Det finns ganska mycket skrivet i Uppsala Nya Tidning om bildandet av det marina naturreservatet både artiklar och insändare. Att bilda ett reservat här ute på östra sidan om Gräsö har enligt Uppsala Nya Tidning diskuterats och protesterats emot sedan 1960-talet efter att en forskares avhandling upptäckte de speciella med området här ute. Det har varit en lång process om bildandet av östra Gräsökustens marina naturreservat och än är det inte avgjort (Uppsala Nya Tidning 2012²). Reservatet som är aktuellt består av nästan 55 000 hektar, med omkring 4 600 öar och skär⁸ (Uppsala Nya Tidning 2012⁸). Det har sedan 2002 stått över trettio stycken

¹

www.eniro.se (2012-04-24)

artiklar eller insändare i Uppsala Nya Tidning där de hitintills har publicerats flest i antal från februari till maj i år (2012, tio stycken), av dessa har ingen insändare av en Gräsöbo varit positiv². Dessutom finns det material på Uppsalaläns länsstyrelsehemsida och Sveriges Radios. Det äldsta jag idag (läs: maj 2012) kan hitta från Uppsala Nya Tidning är publicerat oktober 2002 med titeln "Förslag om marint reservat utanför Gräsö" i den framkommer att länsstyrelsen är ute efter en dialog och diskussioner. Länsstyrelsen framhäver också att lokalt husbehovsfiske inte behöver beröras och att ambitionen är att bidra till en livskraftig bygd och hållbar utveckling. En riskfaktor som nämns är att kapitalstarka intressen kan exploatera och etablera sig i kustområdet (Uppsala Nya Tidning 2002). Något anmärkningsvärt är att det är få positiva fastboende Gräsöbor som har uttalat sig offentligt i till exempel Uppsala Nya Tidning angående bildandet av det marina reservatet. De allra flesta som har intervjuats av Uppsala Nya Tidning eller som skrivit insändare är negativa och många är skrivna i relativt hårda ordalag som här nedan av Bengt rubriken lyder "Gräsöborna vill inte ha reservat".

"Hur länge ska Gräsöborna behöva jagas av planer på reservatsbildningar?"..."Gräsöborna har visat att det finns ett massivt motstånd mot förslag till reservat på ön. Jag vill inte sitta och förhandla bort den lilla frihet som fortfarande finns"..."Dessutom äger vi inte mark och vatten för all framtid utan förvaltar den till kommande generationer. Det verkar som om den förvaltningen har varit så framgångsrik så att vi nu ska bli fråntagna den rätten" (Uppsala Nya Tidning 2003).

Enligt länsstyrelsen är området ett riksintresse för kust och skärgård enligt Miljöbalkens 4 kapitel 4 §.

"Syftet är att skydda området mot exploatering. Inom området ska turismens, främst det rörliga friluftslivets intressen särskilt beaktas vid exploatering eller andra ingrepp i miljön. Genom denna bestämmelse föreligger restriktioner för tillkomsten av fritidshusbebyggelse" (Länsstyrelsen 2012 : 16).²

Även i Uppsala Nya Tidningen finns det citat som tydligt berättar varför området är speciellt och varför det bör skyddas. Samt även vilka de skyddsvärda miljöerna är.

"I reservatet ska natur- och kulturvärden som är speciella för skärgården prioriteras, både över och under havsytan. Strandmiljöer med kala hällar och havsstrandängar, vindpinade hedar samt spår efter skärgårdsbefolkningens verksamhet är några av dessa. För att förhindra att naturmiljön skadas kommer det att finnas förbud mot ytterligare fritidsbebyggelse, turistanläggningar och exploatering av naturresurser som sandtåkar och vindkraftsparker" (Uppsala Nya Tidning 2012⁸). "...målet att skydda skärgårdsmiljön samtidigt som man bidrar till en livskraftig bygd" (Uppsala Nya Tidning 2002).

I en annan insändare från oktober 2009 står följande *"Gräsöborna är oroliga att ett marint reservat hämmar utvecklingen i bygden och hindrar fastighetsägarna att bruka skärgården som man gjort i alla tider"* (Uppsala Nya Tidning 2009⁶). I Sveriges Radios inslag "Marint reservat splittrar Gräsöborna" finner jag ett av få positiva uttryck här säger Inger att hon upplever att: *"det är en förutsättning för kommande generationer..."* Hon ser *"kommersialisering av skärgården som det stora hotet. Strandskyddet är inte tillräckligt skydd"* (Sveriges Radio 2010-08-19). Senare i inslaget berättar bröderna Fred och Dan om varför de är emot ett marint reservat de menar att:

"skärgårdsområdets skydd inte kommer att öka om ett naturreservat bildas. Tvärtom tror de att miljön hotas när allmänheten får upp ögonen för området. Bröderna är också rädda att föreskrifterna som kommer att gälla för naturreservatet ska förändras i framtiden" (Sveriges Radio 2010-08-19).

I samband med ovan uttryckta oro så berättar Fred om känslan att bli överkörd och omyndigförklarad. *"Om man säger alla de här värdena; skärgården, betena och allting, alla är ense om att vi vill ha det här kvar"*(Sveriges Radio 2010-08-19). Det finns även de insändare som Håkans som anser att länsstyrelsen håller på att göra bort sig rejält. *"Det är*

anmärkningsvärt att länsstyrelsen inte vill ta till vara bygdens kraft och vilja att ta hand om det här. Det finns ett magnifikt intresse. Värna det, annars finns det risk att folk tappar lusten” (Uppsala Nya Tidning 2009⁶). Detta är några av motståndarna till Gräsö östra marina naturreservat som syns i insändare i Uppsala Nya Tidning.

Analys

Hur ska vi tolka och tänka angående alla dessa insändare? Det finns så många starka citat i insändare och artiklar som ger en bild av frustration och oro. Dock är en sak helt klar, insändarna ger uttryck för något men vad? Det som de flesta insändarna har gemensamt om man läser mellan raderna är en känsla av oro, misstro och avsaknad av stark framtidstro. Jag får en känsla av skuldbeläggande på länsstyrelsen då de finns de som menar att de inte har legitimitet (Uppsala Nya Tidning 2009⁵). Om vi funderar på hur det kommer sig att motståndarsidan inte tycks lita på det som sägs av länsstyrelsen. Bör vi fundera på om det finns något bakom liggande som innebär att man misstror myndigheter? Några uttrycker en känsla över att bli överkörd och förminskad. Samtidigt som någon ser reservatet som enda möjligheten att utestänga köpstarka individer från att köpa upp och exploatera ön. Att se en så stark motvilja mot länsstyrelsen som det faktiskt är medför lätt att man som okunnig sympatiserar med motståndarnas perspektiv och åsikter. Det är inte lätt att hålla sig neutral när det saknas förespråkare för den positiva sidan. Dock ska vi lägga på minnet att det alltid finns två sidor på ett mynt.

Eftersom vi med fenomenologins hjälp är intresserad av hur människor upplever sin miljö och sin situation i samband med bildandet av det nya marina naturreservatet, kan vi inte förminska de känslor som uppstår. Vi måste vara medvetna om vad som skapar känslorna och om det är sakfrågan i sig som är problemet eller om det är resultatet, det vill säga en känsla av att någon lägger sig i hur vi ska leva. Det vi bör vara medvetna om är att eftersom det i det närmaste endast är en sida som visas upp, att det faktiskt finns människor på den andra sidan. Bara för att det inte skrivs

insändare eller artiklar från båda perspektiven så finns de. Att det här reservatet har varit aktuellt länge kan ses på olika sätt dels kan vi förstå det som att det kommer att bli av. Å andra sidan kan vi tolka det som att öborna inte tänker ge med sig. Vi kan enkelt se att det är en dragkamp mellan olika viljor, frågan är nog vem som är tålmodigast. Vad är det egentligen som behöver mera skydd är en mycket relevant fråga som har ställts i flera omgångar. Är det inskränkningar på fritidshusbebyggelsen som ett naturreservat kan ge eller är det något annat? Det är knepigt att i insändarna hitta bakomliggande orsaker till att de skriver en insändare, vad är det för upplevelser de har som gör att de känner sig nödgade till att själva skriva till tidningen.

Hur förstår vi tillit när vi pratar om insändare och artiklar. Den stundtals aggressiva tonen i insändare berättar något för oss men vad? Eftersom diskussionen om och kring naturreservatet har fortgått under så lång tid kan vi tolka det som att tilliten till myndigheter inte är särskilt god. Att känslan för deras agerande är mer av egenvärde än av vad som är bäst för ön. Frågan är om dialogen med länsstyrelsen har skett på lika villkor eller om en känsla av att vara underordnad länsstyrelsen har infunnit sig. Att ha en känsla av att ha mindre att säga till om. När känslor av mindervärdighet uppstår minskar också den mellan mänskliga tilliten. Det leder ofta till att en individ slutar att lyssna på vad som sägs, därför att känslan är att det inte spelar någon roll. Upplevelsen är att oavsett vad individen tycker eller anser är detta irrelevant i myndigheternas ögon. Kommunikationen har således fallerat och personen är redan i en försvarsställning, han eller hon kan inte ta till sig det som sägs. Detta medför att trots alla goda försök i världen så har den som är i försvarsställning mentalt redan gått hem. Det är alltid viktigt att vara närvarande i ett samtal och förstå den andres perspektiv, detta är ett viktigt fundament inom fenomenologin. Samt en förutsättning för en fungerande kommunikation.

Aktuellt

Insändare

Som tidigare nämnts så har fler än tio artiklar och insändare publicerats i Uppsala Nya Tidning redan i år, på bara några få månader. Göte anser att:

"I och med reservatsbeslutet läggs det en död hand på Gräsö. Det blir ingen utveckling här, för det här ska bevaras. Ett naturreservat förstör hela bygden för framtiden. Ett land utvecklas hela tiden, men Gräsö får inte följa med utan vi blir ett museiföremål för omvärlden. Vi har skött det här hur bra som helst under åren. Det är ett misstroende mot oss, fast man säger att vi har gjort det bra så vill man ju ta över skötseln av markerna. Gräsöborna är angelägna om att det här sköts. Men det är formen för det som är åt skogen... Motståndet här ute är kraftigare än någonsin, vi slutar inte med att landshövdingen tar sitt namn och skriver det på pappret"

⁸
(Uppsala Nya Tidning 2012).

I samma artikel som Göte här ovan kommer tilltals anser Håkan följande:

"Förutom förbudet mot vindkraft har inte länsstyrelsen motiverat övertagandet av brukanderätten över markerna. Myndigheten ska tala om för oss vad de vill skydda, men det har de inte gjort. Vad är det som ska skyddas och varför? De adresserar inte hoten mot naturvärdena här ute. Huvudbudskapet i Naturvårdsverkets dokument om reservatsbildande är samarbete. Och det anser vi att länsstyrelsen inte har levt upp till"

⁸
(Uppsala Nya Tidning 2012).

Flera av de Uppsala Nya Tidning pratar med uttrycker negativa ord om länsstyrelsen. Från en av artiklarna i februari hämtas följande citat: *"Vi är förbannade på att länsstyrelsen nu går till beslut i reservatsfrågan"*

⁸
(Uppsala Nya Tidning 2012). Trots att öns föreningar har diskuterat frågan med länsstyrelsen sedan mitten på 2000-talet, känner de sig överkörda. De menar att deras möjlighet att påverka utformningen av reservatet har varit

8
liten (Uppsala Nya Tidning 2012). En mycket ilsken insändare är inskickad av Inger N:

"Nej, inget naturreservat på Gräsö ska tillåtas!...det finns lagar och regler som styr allt. Detta ärende har diskuterats tillräckligt mellan Gräsöbor och länsstyrelsen, som vanligt lyssnar inte myndigheten på orsborna utan kör över dem. Skötseln av skärgården har gjorts av föreningar och markägare och fungerar bra, nu ska alltså brukanderätten övertas av länsstyrelsen... Nej det får inte ske!... Jag rubricerar beslutet som rena stölden av mitt föräldrahem!" (Uppsala Nya Tidning 2012).⁷

Efter att landshövdingen skrev under papprena på det marina naturreservatet Gräsö östra skärgård har 130 fastighetsägare överklagat länsstyrelsens beslut. Vilket nu innebär att det är regeringen som avgör frågan. Problemen är enligt de som överklagat dels otydlighet från länsstyrelsen. Samt farhågor om *"att en död hand läggs över hela Gräsö östra skärgård"* (Uppsala Nya Tidning⁸2012). Dessutom torde skötseln övergå till länsstyrelsen vilket medför att öborna bara kan stå och se på Göte påpekar att: *"reservatsbildandet är ett intrång i äganderätten. Man är helt enkelt klåfingrig från myndigheternas sida, det har inte gått schyst till. Det finns redan så många restriktioner som skyddar naturen"* (Uppsala Nya Tidning² 2012). När jag nu sitter och skriver på sluttampen finner jag ytterligare en nyinkommen insändare "Gräsöreservat- En bitter erfarenhet" inskickade av Ingemar. I den skrivs det följande om bildandet av reservatet:

”...proceduren har föregåtts av en felaktig hantering hos länsstyrelsen... Länsstyrelsen i Uppsala län har med stöd av miljöbalken bildat det marina reservatet Gräsö östra skärgård...Länsstyrelsen har upprättat beslut, skötselplan och ordningsföreskrifter för hela mark- och sjöområdet i reservatet. Länsstyrelsen har även upprättat en författningssamling om detta. Den blev officiell två dagar efter reservatsbeslutet 21 februari 2012. Med stöd av paragrafer i miljöbalken avsätts också delar av fastigheterna på Gräsö fastland, vilket innebär att länsstyrelsen som verksamhetsutövare förbehåller sig rätten att köra över marken som ligger utanför reservatet. Det betyder intrång, som markägare och sakägare ska tåla, enligt länsstyrelsen, för att länsstyrelsen ska kunna komma till reservatet. Hur kan landshövding... tillåta en sådan efterhandskonstruktion, som aldrig har redovisats till berörda parter på Gräsön? Det är bakhållspolitik och myndighetsmissbruk att upprätta en författningssamling i lönndom. Dessa dokument skulle ha redovisats i ett kvalificerat samråd, som länsstyrelsen måste genomföra med markägare och sakägare. ...Länsstyrelsen måste veta och förstå, att det efter 50 års motstånd från ortsbefolkningen inte går att förenkla en sådan här viktig fråga, genom att bara tillskriva intresseorganisationer och andra myndigheter och dra slutsatser från de svar som inkommit, dessutom utan att redovisa dem. Hur kan länsstyrelsen gör en positiv insats i det här området?” (Uppsala Nya Tidning 2012³).

Analys

Det är upprörda och heta känslor i insändarna och en av de bakom liggande orsaker är troligen känslan av förlorad kontroll, någon annan som tar men som inte vill dela med sig. Sen är säkerligen även osäkerhet om vad exakt som kommer att ske en bidragande orsak. Detta leder till oro för framtiden och upplevs det av en individ att man helt saknar kontroll på sin egen vardag så leder det till ilska och frustration. Det viktiga är inte alltid den riktiga sakfrågan om det beslut som tagits är bra eller dåligt, rätt eller fel utan endast om att den egna kontrollen över sitt liv skiftar i en riktning som man inte är villig att acceptera. Inte i någon av insändarna har det uttryckts att naturen inte är värd att skydda, utan frågan verkar snarare gå isär på hur än om. De pratas bland annat om stöld, klåfingrighet och intrång i äganderätt, dessa formuleringar kan ses som en språkdräkt för att ge uttryck

för den egna oron om vad som kommer att ske i närområdet i framtiden. Ingen av insändarna är utan uttryck för känslor och många betonar historien med ön, att det redan finns skydd för området, att det finns lagar och regler som styr över människor och att det inte behövs bli fler. Alla dessa uttryck för känslor är troligen ett resultat av för dålig känsla av delaktighet. Att någon lägger sig i sånt som "inte behövs". En känsla av att öborna vill styra sig själva blir synligt när citat som "*Jag rubricerar beslutet som rena stölden av mitt föräldrahem!*"⁷ dyker upp (Uppsala Nya Tidning 2012). När det kommer så här ilskna insändare så kan man undra om vad i stölden ligger. Vad finns bakom det starka känslorna? Är det kanske tidigare egna dåliga erfarenheter av myndigheter? Är det en känslomässig stöld att någon förändrar hur det alltid har varit. Eller är det en faktisk stöld, där någon tar utan att ge något igen. Detta med hur vi upplever situationer är helt verklig för individen oavsett sanningsgrad.

Fenomenologins tanke är enligt Bjurwill (1995) att känslor och upplevelser är en viktig del av tankesätten vi bär med oss. Känslan eller upplevelsen om att någon faktiskt lägger sig i är viktig för hur vi upplever vår vardagssituation. Händer det att vi kan hitta en nämnare som länkar oss samman trots att vi egentligen har vitt skilda åsikter, så kan det leda till en öppnare förståelse och att vi kommer framåt i sakfrågan. Istället för att lägga energi på att motarbeta varandra. Så kan det leda till att vi kan skapa en gemensam mening om fenomenet vår gemensamma natur (Bjurwill 1995: 7f). Som exempel kan här tas att ingen av informanterna ter sig vara emot att bevara området eller att sköta om den samma, den enda skillnaden verkar vara hur det ska formuleras och vem som ska bära ansvaret. Så var i ligger vår gemensamma nämnare? Är det viljan att behålla det liv vi lever idag eller möjligheten att kommande generationer ska få uppleva det vi gör. Är det känslan av oro eller avsaknad av tilltro till utomstående. Dock är en sak säker oavsett om vi är för eller emot någonting, det kommer alltid att ske förändringar ingenting är bestående, frågan är bara om det är vi som har kontroll eller inte.

Vad kan vi hitta om vi tar sikte på Bäck-Wiklund (1988) och söker efter den naturliga inställningen till världen? Kan vi se det som att en del

människor är emot att folk lägger sig i deras göromål och att de människor som är emot är emot saker i allmänhet. Medan de som är för kanske har tidigare erfarenheter av myndigheter som är positiva, samt kanske även en inblick i hur de jobbar och vilken byråkrati som ligger bakom? Handlar detta kanske i slutändan om hur mycket vi litar på varandra, vart finns de orsaker som vi inte kan skåda med blotta ögat. Att det har publicerats så många artiklar på så kort tid, innebär det att tilliten har minskat och oron har ökat gentemot de som är i ledande position?

Finns möjligheten att känslan av att känna sig förbisedd, är en så stark anledning för att stå enade emot något som "hittats på" av stadsbor. De saknar anknytning till platsen i kontrast till vi som bor här på platsen. Saknas tilliten och tron på att man kan påverka sin egen livssituation. Så är det mycket troligt att man försöker behålla kontrollen i någon annan del av sitt liv. Kanske tar det sig uttryck i att man kontrollerar sin kropp genom mat eller träning, är noga med sitt utseende eller sitt hem. Enbart för att där finns det möjlighet att minska oron genom att behålla kontrollen över sin situation. Är dagens framtidsbild så mörk, att det enda som finns är oro? Kan känslan och diskursen om domedagen amplifiera den oro som finns i dagens samhälle? Bidrar dagens allt mer individualistiska samhälle till att skapa mindre tilltro till att andra ska göra det som är långsiktigt bäst och inte det de vinner mest på just nu? Tilliten till andra utomstående är inte alltid självklar och i insändarna får vi ta del av bristen på tillit. Att man misstror någon och i detta fall länsstyrelsen gör troligen också att disharmoni uppstår och tar överhand.

Intervjuer

Artiklarna och insändarna gjorde mig ännu mera nyfiken, så jag började nysta i frågan och hittade ganska snabbt några personer att intervjua som inte höll med insändarna i tidningen. De intervjuade är anonyma och jag har valt att endast skriva ut fiktiv förnamn för att det ska vara enklare att hålla isär de olika informanterna. Under intervjun med Maria framkom det att hon tycker att: *"det saknas debatt och att motståndarna är osakliga i frågan och kör med skrämsel propaganda"* ... *"de finns de som åker ut till*

äldre och skrämmer upp de och ber om fullmakter för att skapa möjlighet att få fler motståndare". Hon upplever denna skrämseltaktik som mycket obehaglig. Ytterligare en sak som Maria (april 2012) berättade om är de "wanted" affischer som dök upp på ön och i Öregrund och obehaget de väckte. Under samtalets gång undrar Maria om jag vet mycket om ön och frågar om jag har läst några artiklar, hon upplever att mycket är:

"smutskastning mot politikerna...bland annat hade det dykt upp "wanted" affischer på ön och i Öregrund med bild av två uppsatta personer och som hade undertecknats med Gräsöbornas domstol, detta är polisanmält. Det har tagit alldeles för stora proportioner. Jag är positiv, det är många som är för men vågar eller orkar inte säga ifrån" (Maria april 2012).

Den generationsväxling som har skett på ön de senaste 10 åren har lett till att hemman delats och att rika människor även köpt upp hela hemman. *"Det leder till att traditioner och miljö förändras. De rika som köper bygger ut och förändrar karaktären av de ställen de köpt kanske anlägger de även pool" (Maria april 2012).* Hemman är en gammal benämning på jordbruksfastighet med ett visst värde (Nationalencyklopedin 2012). Mina informanter använde endast ordet hemman när det pratades om sin gård, sitt hus eller sina marker. En del argument som motståndarsidan använder sig av förkastar Maria bland annat de om att Gräsöborna alltid skött om skärgården *"detta är falskt, det har tjuvjagats, tjuvfiskats, sålts mark och öar" (Maria april 2012).*

"Stockholmskärgård är så över exploaterat och vart tar de rika vägen sen? Jo hit till oss, vi ligger fortfarande nära. Det finns inte en chans att om kommun får ett erbjudande om att sälja och i samband med det får löften om x antal hundra jobb att de tackar nej. Men har vi reservatet säger det nej åt oss. Hoppas det blir naturreservat snart så att det blir lugnt" (Maria april 2012).

När jag någon dag senare intervjuade Anna så hittar jag flera uttryck som hon och Maria delar. Bland annat delar de oron för att rika köper upp ön, över exploaterar eller fel exploaterar för storskalig turism. *"Vart tar*

stockholmarna vägen när deras egen skärgård är överfull, jo hit det är inte så långt från Stockholm”(Maria & Anna april 2012).

”rika folk köper upp ön, naturreservatet är det starkaste skyddet som finns...Stockholmsregionen’s skärgård är full, vilket gör att vi får hit de köpstarka ...de som är emot ser inte den exploatering som kommer att ske av de rika ...förstår man inte allt kan man bli arg” (Maria & Anna april 2012).

Anna uttrycker ytterligare ett orosmoln, som jag inte hört från någon annan. Vi har varit vänner och grannar här på ön, men det finns en risk att de båda sidornas olika åsikter och argument leder till konflikter om man vet att grannen är för och man själv är emot. Så hennes förhoppning är: *”att Gräsön inte blir delat på grund av osämja” (Anna april 2012).* Under intervjun med Sara framkom tyvärr inga klockrena citat, däremot var hon extremt duktig på att förklara komplexiteten över de olika frågorna. Det var trevligt att få en djupare förståelse från någon som inte direkt ville uttala sig varken för eller emot, det viktiga är egentligen förståelsen för ett fenomen (Sara april 2012).

Analys

Under bägge intervjuerna med Anna och Maria får jag en uppfattning av att de förstår motståndarna, men att de upplever att de har tappat fokus och blivit osakliga. Att förstå någon annans synsätt är en av förutsättningarna som fenomenologerna anser att man bör besitta en så klar självdistans att man kan sätta sig in i de andra lägre känslor och argument. Inte för att överta deras åsikter utan enbart för att se båda sidor av myntet. Av detta syns inget i varken artiklar eller insändare. Å andra sidan är insändare argumentativa och visar oftast enbart den egna sidan. Inte heller i artiklarna ser jag båda sidorna i de intervjuer som genomförts. Om man inte förstår saker och ting i djup mening blir man lätt arg när man känner att man tappar kontrollen. För egentlig mening är det kanske inte sakfrågan som är problemet, utan osäkerheten om vad som händer den lilla människan och dess livsvärld. Både Maria och Anna berättar att de upplever de olika åsiktslägren som att de har olika perspektiv på saker och ting. Motståndarna

ser till sitt eget, sin mark. Medan förespråkarna ser till hela öns framtid att bevara den för kommande generationer så de kan vara lika stolta som de är.

Finns det något alldagligt med att både Maria och Anna är positiva till naturreservatet? Deras största gemensamma oro är att det på grund av att i takt med att skärgården blir populärare ökar också den ekonomi som krävs för att få tillgång hit. Innebär det att ön blir uppköpt och förvandlad till ett turistparadis så medför det att miljön inte förblir anledningen till att de båda trivs här. Båda berättar om ön med stor glädje men också med bekymmer i rösten när vi närmar oss frågor om vad som händer om reservatet skulle avslås. Att motståndarsidan pratar om reservatet i starka negativa ordalag är något som upplevs som tufft, samtidigt som båda tillstår att alla åsikter är viktiga. Det hemska är den oro som en del sprider till de äldre, de har inte samma möjlighet att få en faktisk helhetsbild.

Efter att ha läst insändare och mina anteckningar från intervjuerna så fann jag något spännande, alla pratade implicit om oro och tillit. Hur tänker jag när jag säger att alla talar om samma underliggande fenomen? Som exempel för att förtydliga kan vi hitta uttryck som rika stockholmare, sålda hemman och överexploatering detta är några av de ställen där förespråkarna visar en bristande tillit till att bland annat stockholmare skulle göra rätt. Att motståndarsidan inte tycks lita på att länsstyrelsen inte förändrar sina föreskrifter eller kommer med ytterligare pålagor är tydligt. Om oro så ser vi att båda åsiktslägren är oroliga för vad som kommer att ske i framtiden med "deras" ö. Om många personer inom ett mindre område inte känner någon tillförsikt gentemot en myndighet kan det medföra irrationellt beteende bara för att visa missnöje och väcka misstro. "Wanted" affischerna som skrevs under med "Gräsöbornas domstol" är en sådant bevis på misstroende gentemot specifika personer och gentemot de organisationer de representerar.

Länsstyrelsen

Enligt länsstyrelsens skötselplan för reservatet är skälet till att man bildar ett marint naturreservat följande:

"Att nu och för framtiden skydda och bevara ett stort sammanhängande skärgårdsområde och dess biologiska mångfald i väsentligen oförändrat skick... Naturreservatet ska också skydda och synliggöra områdets kulturlämningar. Spår av tidigare generationers verksamheter ska bevaras och vårdas. Naturreservatet ska också vara en väsentlig del i ett nätverk av skyddade områden i Östersjön med låg mänsklig påverkansgrad och utgöra referensområde, för forskning, undervisning och miljöövervakning (Länsstyrelsen 2012³).

Länsstyrelsen vill se på Gräsö östra skärgårds naturreservat som ett arv till kommande generationer. De vill säkra ett långsiktigt skydd för skärgårdsområdet öster om Gräsö genom att skapa ett naturreservat. De stora grunda havsområdena och skärgården öster om Gräsö med höga grad av naturlighet är unika. Det handlar om stora områden som har mångsidiga undervattensmiljöer med vikar, rev och grunda bottenar. Detta skapar tillsammans gynnsamma förutsättningar för många djur- och växtarter. Varför bildas naturreservat? De bildas för att utveckla och bevara naturmiljöer med särskilt stora värden för växter, djur, och människor. Naturreservat ingår ofta i nätverk för att skydda våra mest värdefulla naturområden för de som lever idag samt för kommande generationer. En del i arbetet för att förbättra havsmiljön är att bilda naturreservat i havet. Dessa marina naturreservat har ingen egen skyddsform utan är naturreservat med fokus på marina värden. Dessa värden finns både i vattnet och på land vilket medför att de flesta marina naturreservaten innefattar både hav och land. Innan införandet av naturreservatet så har det gjorts inventeringar över natur och kulturvärden (Länsstyrelsen 2012 : 49)³. *"Genom beslutet tydliggör staten att naturvärdena i området är viktiga. Det är en stark markering gentemot framtida exploateringsintressen",* säger naturvårdsdirektören (Sveriges Radio 2010-02-21). I Uppsala Nya Tidning har Erik på länsstyrelsen i Uppsala citerats flera gånger angående det marina naturreservatet, i artikeln "Beslut om reservat nästa år" från 2009 säger han:

"syftet med att skapa ett marint naturreservat är att bevara skärgårdsmiljön...för framtida generationer och skydda området från exploatering. De restriktioner ... som finns i dag...räcker inte ... Vi vill förhindra ny bebyggelse så att människor

också i framtiden kan utnyttja en orörd skärgård som utgör habitat och livsmiljöer för många olika arter ... Det handlar inte om några kraftiga nya restriktioner, med förbud mot tillträde eller förbud mot jakt eller fiske. I stort sett samma regler som i dag kommer att gälla, men föreskrifter som behövs för att trygga syftet kommer att föreslås” (Uppsala Nya Tidning 2009¹).

I april 2012 kommer det ytterligare en artikel som berättar att: ”Reservatsförslag klart”. Även här har Erik citerats:

”I takt med den kraftiga befolkningstillväxten i Mälardalen kommer trycket på den uppländska skärgården att öka. De föreskrifter som föreslås riktar huvudsakligen in sig på att reglera en utveckling som på lång sikt kan hota områdets ovanligt låga exploateringsgrad. Det är frågan om förbud mot ytterligare fritidsbebyggelse, turistanläggningar och exploatering av naturresurser som sandtäkter, vindkraftsparker och andra anläggningar som kan skada den värdefulla naturmiljön...” (Uppsala Nya Tidning 2011). ”Visst har Gräsöborna gjort ett bra jobb med att behålla skärgården fin. Men vi ser att trycket på det här området ökar och det kommer nya generationer som inte har samma intressen av att vårda och bevara. Naturreservatet kommer att ge skärgården ett långsiktigt skydd ...” (Uppsala Nya Tidning 2010).

Analys

Men om nu alla vill skydda miljön på ön behövs då verkligen ett marint naturreservat? Den kritik som riktats mot länsstyrelsen är massiv trots det så tycks de i ovan citat svara bra på de frågor som de fått. Bland annat om reservatsföreskrifterna. Som föreskrifterna ser ut nu begränsas inte markägarens rättigheter att använda området för till exempel jakt, fiske eller bete. Inte mer än det som redan står i jakt och fiskerilagarna. Markägarnas inflytande står i skötselplanen vilket torde innebära att aktiva skötselåtgärder alltid ska godkännas av de berörda markägarna. Om man läser beslutstexten ”*skötsel och förvaltning av Gräsö östra skärgård*”

³
(Länsstyrelsen 2012), så kan någon hävda att det är tydligt att inget i någon större mening förändrar det du får göra som sakägare, förutom att bygga nytt. Eftersom möjligheten att underhålla och restaurera befintliga

3

byggnader finns (Länsstyrelsen 2012 : 12). En känsla som uppstår efter att ha läst länsstyrelsens insändare och uttalande framför allt i tidningen. Är att de kan uppfattas som att de redan har bestämt sig för att genomföra reservatet. Om en sådan känsla infinner sig hos en ortsbo kan det medföra uppgivenhet och ovilja hos betraktaren. Den påvisade oron kan sägas vara besvarad men då den inte är tillräckligt ”tydlig” eller uttryckt på ett sådant sätt att den besvarar oron, så är den i egentlig mening att betrakta som obesvarad.

Ett fenomen som kan framtolkas är att de är många Gräsöbor som är motvalls och inte alls vill vara med på noterna. De finns de som bestrider legitimiteten hos länsstyrelsen då de inte är valda. En del ifrågasätter också samråden, informationen, ärligheten och samarbetsviljan från länsstyrelsen. Det ligger på länsstyrelsens sida att vara ledande och föra samtalet framåt och inte låta det gå i stå. Länsstyrelsen har till uppgift att genomföra det EU och regering pålagt dem. Ett problem som länsstyrelsen kan befinna sig i och som betonas i en av insändarna är att de inte är folkvalda och kan således upplevas som att de saknar legitimitet ”*de måste skapa ett förtroende först*” (Uppsala Nya Tidning 2009 ⁵). Medan kommun och regering är valda av folket, även om regeringen är långt bort från öborna så är de åtminstone valda (Uppsala Nya Tidning 2009 ⁵). Problemet med att öbor tycker att exempelvis länsstyrelsen saknar legitimitet medför att vill det sig illa så gör de uppror. Lite likt en treåring som inte vill göra som mamma och pappa säger bara för att. Problemet med att beslutande ”saknar” legitimitet enligt en del leder ofta till mer problem. Vem är det som i slutändan lider av att någon tar sig makt utan att det accepteras?

Jag tycker det är knepigt att se någon direkt oro eller fråga om tillits problem från länsstyrelsens sida. Däremot är det många som riktar farhågor emot länsstyrelsen om framtiden och en del visar också hur lite de litar på vad som sägs från länsstyrelsens sida. Detta i sig är ju något som bör oroa länsstyrelsen i allra högsta grad och det finns en del insändare från länsstyrelsen som talar om att andra insändare har haft fakta fel i sina. Så ett visst mått av oro går att se, dessutom verkar de se över fakta i insändarna

och påvisar det med egna inlägg.

Text 4 Skäggdopping (Podiceps cristatus) Gräsö maj 2012

Illustration 4 Copyright Elin Hermansson

Diskussion

Självklart finns det olika åsikter om bildandet av det marina naturreservatet på Gräsö. Spannet sträcker sig med stor sannolikhet mellan de som är helt emot till de som är absolut för. Av några informanter så upplevdes fördelarna överväga nackdelarna på grund av rädsla för

exploatering och massturism eftersom Stockholmsskärgård redan nu är överbebyggd. Rädslan för att kommunen skulle ha svårt att säga nej om scenariot att någon rik person kommer och lovar x antal jobb för att få en möjlighet att köpa någon ö eller bygga något stort hus. Dessutom när generationsväxlingar genomförs och hemman köps upp av utomstående så förändras tradition och kutym.

Det intressanta är att av de insändare jag läst så är de allra flesta som är skrivna av öbor negativa och min upplevelse av de är att i många fall döljer sig en rädsla om förändring i vardagslivet utom deras kontroll. Det

verkar finnas ett bakom liggande motvilja mot att ha någon som bestämmer över den egna ön. Oro är något som tycks förena gräsöborna. Att vi känner oro och saknar den generella mellan mänskliga tilliten, kan få konsekvenser som vi inte är beredda på. Den oro som en del uttrycker i Uppsala Nya Tidning om att bildande av ett marint naturreservat skulle locka turister är troligen sant dock, är det troligtvis en viss typ av turister som är intresserade av området som kommer och inte de som vill ha en lyxsemester. Självklart finns det säkert några turister som får upp ögonen om det blir ett reservat, troligtvis utländska turister. Samtidigt så kommer och går turister och det troliga är att de som tar sig dit är de människor som gillar orördheten. Om det å andra sidan skulle investeras stora summor i något stort hotell, så skulle det troligtvis locka en annan typ av människor än de turister som är intresserade av ett naturreservat.

När jag läser eller lyssnar till delar av berättelser om Gräsö och det marina reservatet slår mig en tanke om att båda sidornas synsätt påvisar en form av oro. Visserligen berör farhågorna olika aspekter men trots det så finner jag i bådats utsagor funderingar och frågor som berör oro och tillit. Dessutom är oron i grund den samma, rädslan för försämring i framtiden. Kan det vara så att motarbetande av ”storebror” i det här fallet länsstyrelsen har medfört att delar av ön har knutits närmare varandra och fått något gemensamt att jobba för och emot. Samtidigt som förespråkarna blir en del av ”storebror” enligt motståndarna, en grupp som man kanske inte riktigt litar på?

Att se på den här empirin ur ett fenomenologiskt perspektiv medför att jag dels får lyssna på intressanta berättelser om en plats som jag tycker är vacker. Dessutom får jag möjligheten att försöka förstå känslor och upplevelser hos individer som i slutändan innebär att man uppträder olika. De skilda bakgrunderna hos informanter och insändare kan ses som att de finns en erfarenhetsskillnad, vilken i sin tur kan ge skillnader i frågor om tillit och mängden missnöje. Denna skillnad är intressant eftersom den leder till olika reaktioner hos individen. Att försöka förstå i ett bredare perspektiv än enbart en specifik plats eller händelse. Det är ett nyttigt grepp att ta till för att komma underfund med denna förståelse går att flytta till ett annat fall på en annan plats. Det finns fler platser och miljöer i Sverige som har en

tradition av att leva med naturen. Vad sker med människors levnadsglädje när de upplever att det försvinner på grund av något de inte kan styra. Samer och andra typer av urbefolkning känner säkert igen sig i det.

Ett annat exempel är de nationalparker som skapats och där det finns stugor inom området som inte kan användas på samma premisser som förr (Dalarnas tidning 2012). I en artikel från Dalarnas tidning i april 2012 visas känslan av orättvisa upp. Så känslan av maktlöshet för den lilla människan är tyvärr inte ett enskilt fall på en specifik plats. Att inte kunna styra sin egen tid, sina möjligheter är ett stort problem när någon tar över marken, som i artikeln ovan. Känslan av att inte kunna få ett snabbt tillstånd för att bygga upp sin nedbrunna stuga, bara för att det ligger inom en nationalparksgräns. Att tvingas få specialtillstånd för att ta in material, när andra har tillstånd att flyga turister är underligt. Att ha ägt marken i många generationer och på ålderns höst inte ha möjlighet att ta sig till stugan uppe på fjället med hjälp av exempelvis fyrhjuling måste kännas bittert.

Det finns så mycket att fundera på när det gäller de bakomliggande orsakerna till varför frågan om det marina naturreservatet har blivit något som väcker så starka känslor, berör och skapar debatt. Har det något att göra med det gamla uttrycket att "landshövdingen är lede fi"³ (är fiende) att respekten för landshövdingen här ute aldrig har varit stor? Är detta förakt så stort att det ger ett sådant genomslag att man väljer att officiellt ta avstånd från landshövdingen och länsstyrelsen?

Slutligen skulle jag vilja passa på att förmedla att jag inte på förhand trodde att jag skulle hitta något som förenade de olika åsiktslägren på ön. Trotts min föreställning så fann jag två tydliga fenomen oro och tillit och olika grader av dessa båda. Ska vi vara lite mer precisa så egentligen oron för framtiden och misstron mot att andra gör det som är bäst för ön. Det är allmänt mycket känslor och oro inför saker som sker utanför ens kontroll. Dessa kan upplevas som positivt eller negativt. Är man positiv till naturreservat kanske det största orosmomentet är att rika personer kommer och köper upp skärgården. Är man å andra sidan negativ kanske den största

skälet är rädsla för inskränkningar i det liv som man lever idag. När kontrollen hos en individ över dennes liv minskar så leder det ofta till en känsla av maktlöshet och ilska. Vilket kan ta sig underliga uttryck, så som "wanted" affischerna. Det här med känslor är alltid knepigt och hur vi upplever saker skiljer sig åt beroende på vad vi har för ramar. Är det så att motståndarsidans högljudhet och skapande av oro har medfört att de fått med sig personer enbart på grund av individens oro inför framtiden? Jag funderar som så ofta varför vi egentligen gör en viss sak och varför vi påtvingar någon annan våra egna referensramar om hur saker och ting bör vara. Att EU och regeringens arbete medför att vi i Europa jobbar med samma miljöfrågor är bra eftersom vi lever i en värld utan gränser. Men faktum är att vi glömmar bort att vi jobbar med människor i dessa frågor och måste få med oss alla. Vi har alla olika nivåer av tillit till våra medmänniskor ofta beroende av personliga erfarenheter.

I empirin har vissa våningsplan fått tydligare svar än andra. Här nedan följer en snabb summering av våningsplanen för en förhoppningsvis ökad förståelse. Det är svårt att som utomstående se det intuitiva tanksättet som våning ett (1) förespråkar, så det har jag mest lämnat därhän. Den andra (2) våningen är lättare, här gäller det att se fenomenet från minsta gemensamma nämnare. Som att de är alla fastboende men har trots det olika upplevelser av naturreservatet. På våning tre (3) bör vi leta efter saker som går att generalisera exempelvis oro för den levnadsstil eller miljö vi har idag, samt tilliten till våra medmänniskor. På den fjärde (4) våningen ser vi skillnaderna inom fenomenen, att oron finns men det är skillnad på vad vi är specifikt oroliga för och hur vi talar om det. När vi kommer upp till våning fem (5) ska vi se till vår påverkan av fenomenet, kan vi påverka vår oro med exempelvis insamling av fakta? På den näst översta våningen (6) ska vi vila i nuet och ha ett självkritiskt och kritiskt tänkande, här är det medvetande om hur vi agerar och varför. Den sista våningen (7) är den som jag tyckte var mest spännande, då det är här vi ska få fram de underliggande orsaker och försöka se de dolda meningarna. Här finner vi de olika fenomenen som tillit och oro. Vi delar alla ett visst mått av osäkerhet och låg tillit till det som för oss är okänt.

Som fenomenologisk betraktelse så känns det inte som att det är den

egentligen frågan i sig som är problemet, efter som de allra flesta har uttryckt sig positiva till att områdets miljö bör bevaras. Naturreservatet kan ses som att det har blivit ett sätt att få uttrycka sitt missnöje, oro och skepticism. Dessutom väcker det marina naturreservatet frågor och funderingar om avsaknaden av kontroll, vilket i sin tur leder till stark oro, otrygghet och försämrar tilliten mellan människorna på ön samt gentemot myndigheter. Det är svårt att se de bakomliggande orsakerna eftersom vi människor reagerar olika på samma saker så det är svårt att säga hur vi generellt borde agera. Dock är det en sak som är säkert vi reagerar beroende på hur vi uppfattar situationen inte hur den verkligen är. Känner vi en oro eller brist på tillit så reagerar vi därefter.

Text 5: Sothöna (Fulica atra) på ägg Gräsö maj 2012

Illustration 5: Copyright Elin Hermansson

Slutord

I min text har jag väckt en del tankar som jag medvetet kommer att låta bli att besvara. Att ha fått möjligheten att arbeta med det här ämnet på mitt sätt under många veckor har givit mig en inblick i den här typen av problem som jag hoppas få möjligheten att arbeta med. Känslan som uppstår för individer när de tappat tilliten på systemet och om hur upplevelsen av förlorad kontroll ter sig, genomsyrar allt. Känslor och upplevelser är alltid individuella, men de kan likna varandra. Att alla mina informanter har påvisat oro är visserligen sant och det har de gemensamt, dock tar det sig olika uttryck och intensitet. Hos någon kanske oron över den generella framtiden överväger oron för reservatet. Medan någon annan kanske är allmänt orolig men inte vet varför och när frågan om naturreservatet kommer upp så riktas oron ditåt. Dessutom finns det en viss grad av även tillit i berättelserna. När vi närmar oss frågan om tillit så har upplevelsen av tillit oftast att göra med våra egna erfarenheter i en snarlik situation.

Som ett exempel för att förtydliga ytterligare framkom i ett samtal om att vinna tillit och hur man får japaner att samarbeta, poängterades åtskilliga gånger vikten av att låta de ”behålla ansiktet” och deras starka känsla av hur viktigt det är att behålla sitt anseende, annars sätter de sig enbart på tvären. Är det så att detta kommer att bli länsstyrelsen nya stora uppgift? Att låta öborna gå stolta och rakryggiga så att de slipper tappa ansiktet för att naturreservatet ska kunna fungera? Min känsla är att det har blivit prestige från båda hållen att behålla det egna anseendet intakt.

Om någon känner sig missrepresenterad så ber jag om ursäkt för det. Min uppsats handlar om människors berättelser likväl som mina tolkningar av dessa. Jag hoppas åtminstone du får med dig några nya tankar om hur saker och ting kan upplevas och kanske fick du också en tankeställare.

Litteratur

Bjurwill, Christer, 1995: *Fenomenologi*. Lund: Studentlitteratur

Bäck-Wiklund, Margareta 1988: *Fenomenologi: Livsvärld och vardagskunskap* i Månson, Per, 2007: *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Frykman, Jonas; Mia-Marie Hammarlin, Kjell Hansen, Bo Rothstein, Helena Olofsdotter Stensöta, Isabell Schierenbeck, 2009: *Sense of community: Trust, Hope, and Worries in the Welfare State*.
Etnologia Europaea

Kaijser, Lars; Magnus Ölander (red.) 1999: *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Steinar; Svend Brinkmann, 2009: *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Från internet

Dalarnas tidning 2012, Stuga brann ner - får byggas upp efter ett år

Tillgänglig på internet:

<http://www.dt.se/nyheter/alvdalen/1.4653348-stuga-brann-ner-far-byggas-upp-efter-ett-ar>

[Hämtad: 2012-05-10] (Publicerad: 2012-04-27)

¹
Länsstyrelsen, 2012 , Gräsö östra skärgård

Tillgänglig på internet:

<http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/sa-bildas-naturreservat/graso-ostra-skargard/Pages/default.aspx>

[Hämtad: 2012-04-24] (Publicerad: 2012)

Länsstyrelsen, 2012², Naturreservatet Gräsö östra skärgård
Östhammarskommun

Tillgänglig på internet:

<http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/skotsel-och-forvaltning/graso-ostra-skargard/beslut.pdf>

[Hämtad: 2012-04-24] (Publicerad: 2012-02-21)

Länsstyrelsen, 2012³, Skötselplan för naturreservatet- Gräsö östra skärgård-
Östhammars kommun

Tillgänglig på internet:

<http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/skotsel-och-forvaltning/graso-ostra-skargard/skotselplan-for-NR-graso-ostra-skargard.pdf>

[Hämtad: 2012-05-10] (Publicerad: 2012-02-21)

Nationalencyklopedin

Tillgänglig på internet:

<http://www.ne.se/hemman>

[Hämtad: 2012-05-30]

Naturvårdsverket, 2005, Friluftsliv och turism i Fulufjället- Före – efter
nationalparksbildningen rapport 5467

Tillgänglig på internet:

<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5467-8.pdf>

[Hämtad: 2012-04-30] (Publicerad: 2005-05-X)

¹
Naturvårdsverket, 2012 , Hav i balans sam levande kust och skärgård

Tillgänglig på internet:

<http://www.miljomal.se/Miljomalen/10-Hav-i-balans-samt-levande-kust-och-skargard/>

[Hämtad: 2012-05-05] (Publicerad: 2012-03-25)

Naturvårdsverket, 2007, Hav i balans samt levande kust och skärgård-

Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet

Tillgänglig på internet:

<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5770-1.pdf>

[Hämtad: 2012-05-01] (Publicerad: 2007-12-X)

²
Naturvårdsverket, 2012 , Länsstyrelserna och Skogsstyrelsen

Tillgänglig på internet:

<http://www.miljomal.nu/Vem-gor-vad/Lansstyrelserna/>

[Hämtad: 2012-05-10] (Publicerad: 2012-04-19)

¹
Uppsala Nya Tidning, 2009 , Beslut om reservat nästa år

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/uppsala/beslut-om-reservat-nasta-ar-309832.aspx>

[Hämtad: 2012-04-26] (Publicerad: 2009-08-06)

Uppsala Nya Tidning, 2002, Förslag om marint reservat utanför Gräsö

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/osthammar/forslag-om-marint-reservat-utanfor-graso-573289.aspx>

[Hämtad: 2012-04-30] (Publicerad: 2002-10-22)

Uppsala Nya Tidning, 2012², Gräsöreservat blir regeringsfråga

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/startsidan/grasoreservat-blir-regeringsfraga--1714591.aspx>

[Hämtad: 2012-04-25] (Publicerad: 2012-04-07)

Uppsala Nya Tidning, 2012³, Gräsöreservatet- en bitter erfarenhet

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/debattspecial/grasoreservatet---en-bitter-erfarenhet-1745947-default.aspx>

[Hämtad: 2012-05-15] (Publicerad: 2012-05-14)

Uppsala Nya Tidning, 2003, Gräsöborna vill inte ha reservat

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/debattspecial/grasoborna-vill-inte-ha-reservat-574627.aspx>

[Hämtad: 2012-04-24] (Publicerad: 2003-03-10)

Uppsala Nya Tidning, 2012⁴, Lagstiftning bättre än ökad tillsyn

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/debatt/lagstiftning-battre-an-okad-tillsyn-1738221.aspx>

[Hämtad: 2012-05-05] (Publicerad: 2012-05-05)

Uppsala Nya Tidning, 2009⁵, Länsstyrelsen är hänsynslös

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/debatt/laumlnsstyrelsen-aumlr-haumlnsynsloumls-96886.aspx>

[Hämtad: 2012-04-24] (Publicerad: 2009-11-25)

Uppsala Nya Tidning, 2010, Möte om omstritt reservat

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/startsidan/mote-om-omstritt-reservat-1009103.aspx>

[Hämtad: 2012-04-23] (Publicerad: 2010-08-07)

Uppsala Nya Tidning, 2009⁶, Planer på reservat upprör boende

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/osthammar/planer-pa-reservat-uppror-boende-295952.aspx>

[Hämtad: 2012-04-24] (Publicerad: 2009-10-22)

Uppsala Nya Tidning, 2012⁷, Protest mot Gräsöreservat

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/debattspecial/protest-mot-grasoreservat-1686776.aspx>

[Hämtad: 2012-04-24] (Publicerad: 2012-03-05)

Uppsala Nya Tidning, 2011, Reservatsförslag klart

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/osthammar/reservatsforslag-klart-1381970.aspx>

[Hämtad: 2012-04-26] (Publicerad: 2011-06-22)

Uppsala Nya Tidning, 2012⁸, Vill inte ha reservat

Tillgänglig på internet:

<http://www.unt.se/startsidan/vill-inte-ha-reservat-1671581.aspx>

[Hämtad: 2012-04-23] (Publicerad: 2012-02-21)

Sveriges Radio, 2010, Marint reservat splittrar Gräsöborna

Tillgänglig på internet:

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspxprogramid=114&artikel=3934304>

[Hämtad: 2012-05-01] (Publicerad: 2010-08-19)

Sveriges Radio, 2012, Marinreservat vid Gräsö

Tillgänglig på internet:

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspxprogramid=114&artikel=4976396>

[Hämtad: 2012-05-01] (Publicerad: 2012-02-21)

Sveriges Television Uppland, 2012, Gräsöbor protesterar mot
naturreservat

Tillgänglig på internet:

http://svt.se/2.126337/1.2715747/grasobor_protesterar_mot_naturreservat

[Hämtad: 2012-04-30] (Publicerad: 2012-02-20)

Informanter

Maria april 2012

Anna april 2012

Sara april 2012

Bilder

Alla bilder är tagna av mig på Gräsö i maj 2012 och all copyright är min
inga bilder får användas utan skriftlig tillåtelse.